

DOI: 10.31866/2410-1176.44.2021.235318

УДК 78.087.68(477):78.071.2Муравський

**МЕТОДИКА РОБОТИ З ХОРОМ
ПАВЛА МУРАВЬСЬКОГО: ДЕЯКІ
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ДИРИГЕНТА**

Лисенко Владислав Віталійович

*Асистент,**ORCID: 0000-0001-9270-5590,**e-mail: vlad.lysenko@icloud.com,**Київський національний університет**культури і мистецтв,**вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Мета дослідження — виявити особливості методики репетиційної роботи П. Муравського з хором; з'ясувати специфіку застосування диригентом різноманітних компонентів хорової звучності в аспекті художньо-образної інтерпретації різних жанрово-стильових зразків, репрезентованих хоровою мініатюрою, обробками народних пісень; розширити уявлення про сутність мистецького феномену митця. Методологічна база дослідження ґрунтується на застосуванні універсальних наукових методів, поширених у сучасному музикознавстві, — методів індукції, дедукції, аналізу й синтезу, що сприяло осмисленню особливостей репетиційної роботи П. Муравського з хором, сутності його мистецького феномену та ролі й значення в розвитку українського хорового мистецтва. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснено системне, всебічне дослідження формування диригентської і педагогічної методики П. Муравського, виявлено специфіку кристалізації виконавських прийомів і засобів, які згодом стали невід'ємною компонентою національного хорового мистецтва. Висновки. Творча постать П. Муравського уособлює цілу епоху українського хорового мистецтва, акумулюючи в собі досвід кількох поколінь знакових вітчизняних диригентів-хормейстерів, налаштованих на єдиний світоглядний «камертон» — любов до рідної землі та її культури. Експериментальні пошуки митця сформували фахове підґрунтя, на якому згодом розвинулася діяльність плеяди видатних диригентів. Професіоналізм П. Муравського, його новаторські підходи в роботі з хором є дороговказом для сучасних і майбутніх диригентів та виконавців. Водночас творча й педагогічна діяльність П. Муравського — важливий фактор у процесі ствердження національної самосвідомості та активізації патріотичних тенденцій.

Ключові слова: Павло Муравський; методика роботи з хором; диригент-хормейстер; компоненти хорової звучності; українська хорова класика

Вступ

Серед видатних диригентів, які репрезентують розвиток українського хорового мистецтва ХХ ст., постать П. Муравського займає особливе місце, адже його діяльність значно розширила арсенал технічних засобів вітчизняного акапельного хорового виконавства, вивівши його на найвищий щабель художньої досконалості. П. Муравському пощастило не лише створити власну, цілком індивідуальну парадигму хормейстерської діяльності, але й майстерно ретранслювати її крізь призму багаторічного педагогічного досвіду кількох поколінь вітчизняних диригентів-хормейстерів. З огляду не все це виникає потреба в дослідженні специфіки репетиційно-хормейстерської роботи маестро, а також у висвітленні методологічних аспектів, пов'язаних з оригінальними підходами П. Муравського до художньої інтерпретації різножанрових та різностильових творів української хорової класики, що й визначає актуальність теми цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень останнього часу, у яких найповніше висвітлено діяльність П. Муравського, слід відзначити монографію О. Бенч (2002), де ґрунтовно проаналізовано мистецький феномен митця з позиції розгорнутого культурологічно-біографічного дискурсу. Різні грані творчої індивідуальності П. Муравського в проекції на розвиток українського хорового мистецтва ХХ ст. висвітлено в працях А. Лашенка (2007), Ю. Ткач (2012), Л. Сенченко (2018). Суттєвим доповненням до вказаних праць є спогади і спостереження колишніх учнів митця, зокрема Л. Бухонської (2012), Л. Ятла (2012), а також напрацювання О. Шокала (2014), сфокусовані на виявленні глибинної спорідненості багатогранного таланту П. Муравського зі світоглядними устоями та традиціями українського етносу. Поряд із цим бракує досліджень, у яких розглядаються методологічні аспекти репетиційної роботи П. Муравського, що підсилює актуальність цієї розвідки.

Наукова новизна дослідження пояснюється тим, що в ньому уперше здійснено системне, різнобічне дослідження специфіки формування диригентської й педагогічної методики П. Муравського, виявлено особливості кристалізації виконавських прийомів і засобів, які згодом стали невід'ємним складником національного хорового мистецтва.

Мета статті

Мета дослідження — виявити особливості методики репетиційної роботи П. Муравського з хором; розкрити специфіку впровадження різноманітних компонентів хорової звучності під кутом зору художньо-образної інтерпретації різних жанрово-стильових зразків, репрезентованих хоровою мініатюрою, обробками народних пісень.

Виклад матеріалу дослідження

Творча постать Павла Івановича Муравського (1914–2014) уособлює цілу епоху українського хорового мистецтва, акумулюючи в собі досвід кількох поколінь видатних вітчизняних диригентів-хормейстерів. Це й не дивно, адже волею долі йому судилося поєднати у своїй творчій діяльності найкращі здобутки попередніх століть з мистецькими пошуками видатних майстрів другої половини ХХ ст. Окрім потужного таланту, притаманного маестро, такий синтез потребував багатьох зусиль, копійкою наполегливості й часу.

Чимало років знадобилося П. Муравському, аби відшліфувати фахову майстерність та віднайти власну унікальну технологію методики роботи з хором. Апогеєм цього тривалого процесу, що узагальнив багаторічний досвід практичної роботи митця з різними хоровими колективами, у тому числі й такими ушлякеними, як «Трембіта» й «Думка», став багатолітній період творчої діяльності маестро, пов'язаний з керівництвом студентським хором Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, якому П. Муравський присвятив більше сорока років свого життя.

Окрім, репетиційно-виконавської діяльності, спрямованої на підготовку державних іспитів, студентський хор на чолі з П. Муравським упродовж 1970 – початку 2000-х рр. провів безліч концертів в Україні та за кордоном, у тому числі в Австрії (1994), Канаді (1993) Німеччині (1994), Швейцарії (1992–1996), Чорногорії (2001). Поряд із цим, хор здійснив десятки майстерних аудіозаписів світової та української класики, які ввійшли до золотого фонду українського виконавського мистецтва, зокрема, — творів вітчизняної духовної музики (1972), майже всіх пісенних обробок М. Леонтовича (1977), літургійних творів А. Веделя (2003), О. Кошиця (1990), П. Чайковського (1992). Значна частина цих записів згодом була скопійована на аудіокасети, CD, а нині зберігається завдяки сучасним цифровим аудіотехнологіям.

Як видатний майстер з величезним виконавським досвідом і творчою інтуїцією, П. Муравський чітко усвідомлював, що робота зі студентським колективом потребує від нього не лише фахової диригентської майстерності, але й уміння донести потрібну інформацію максимально продумано й доступно, на кшталт своєрідної навчально-інтерактивної гри. З цією метою П. Муравський, як правило, застосовував у процесі репетиції відповідний технічний прийом, наприклад спів на морморандо або брумендо, який допомагав студентському хоровому колективу віднайти унікальну тембральну палітру й водночас проїнятися особливим художнім настроєм, потрібним для виконання. При цьому, як згадують колишні учні маестро, хористи з великим зацікавленням долучалися до експериментальних пошуків митця, активно «зчитуючи» його конструктивні пропозиції, пов'язані з диханням, штрихами, інтонацією, культурою звуку (Бухонська, 2012; Ятло, 2012).

Технічною передумовою такої творчої співпраці є фактор слухового налаштування диригента і хористів на адекватне сприйняття й інтонаційно точне відтворення різноманітних музично-акустичних феноменів, без чого не можливо уявити будь-який музично-репетиційний процес. Враховуючи це, П. Муравський неодноразово зауважував, що в процесі виконання музичного твору співаку необхідно «... поєднати три умови, важливі для співу: *подумати, почути, включити голосові можливості (курсиве наш — В. Л)*» (Бенч, 2002, с. 13).

Виключно важливим чинником, що забезпечує оптимальне поєднання цих умов, постає *розспіванка*, яка сприяє налаштуванню внутрішнього слуху диригента й хористів у процесі репетиційної та концертної діяльності. Індивідуально розроблена П. Муравським розспіванка, за спогадами колишніх студентів-хоровиків, зокрема Л. Бухонської, Л. Ятла, не змінювалася впродовж десятиліть; вона скла-

далася з цілої низки вокально-технічних елементів, покликаних покращити інтонування в межах різноманітних мелодичних та гармонічних співвідношень (Бенч, 2002).

Активне застосування цих елементів давало змогу П. Муравському розвинути в майбутніх хормейстерів фахові навички вокально досконалого й мистецьки одухотвореного інтонування й водночас уникнути можливих технічних недоліків. Це набувало особливого значення в контексті наступних, ключових етапів репетиційного процесу, спрямованих на детальне вивчення конкретних творів та пошук методів їх мистецької інтерпретації. Саме вони висвітлюючи характерні особливості хормейстерської діяльності митця, є ключем до розуміння його оригінальних творчих підходів.

Переосмислюючи власний мистецький досвід з позиції педагогічної практики, П. Муравський спрямовував основні зусилля на виявлення в кожному із розучуваних на репетиції творів притаманного йому характеру та емоційно-образного колориту, адекватне відображення якого стає можливим лише в процесі наполегливої творчої співпраці всіх артистів хору. Отже, ретельно опрацьовуючи виконавсько-технічні елементи, пов'язані з певним музичним задумом, маестро, поряд із цим, приділяв не меншу увагу створенню оригінальної й неповторної художньої концепції.

З огляду на це, вважаємо за доцільне навести цитату з дослідження О. Бенч (2002), яка характеризує сутність методики хормейстра: «У процесі репетиційної роботи П. Муравський формував виконавський стиль твору поетапно і надзвичайно скрупульозно — від звука до стилю. Для Майстра кожна репетиція має чітке завдання... Насамперед, здійснюється ґрунтовна робота над засвоєнням хорової техніки, від якої, на переконання П. Муравського, на дев'яносто відсотків залежить якість виконання твору. На цьому етапі співаки напружено працюють над основними компонентами хорової звучності (інтонацією і тембром)» (с. 12).

Враховуючи вкрай важливе значення вказаних вокально-технічних параметрів, не можна оминати увагою прискіпливе ставлення митця до проблеми дотримання хорового строю, який трактувався ним не з позиції абстрактних наукових дефініцій, а відповідно до засвоєних ще в дитинстві українських народнопісенних стереотипів, — як «чисте природне ладове інтонування» (Муравський, 2012, 2014). Таке своєрідне, напрочуд точне за суттю, визначення засвідчує глибоке розуміння П. Муравським акустичних властивостей звуку й специфіки його тембрально-регістрової та інтонаційної інтерпретації.

Чітке усвідомлення поліваріантної множинності вокально-хорового інтонування стало підґрунтям для створення П. Муравським цілком оригінальної авторської концепції чистого акапельно-хорового співу. В її основу покладено, так звану «зонну» ладо-інтонаційну парадигму, яка в сучасному музикознавстві асоціюється з термінами «мікроінтерваліка», «мікротоніка», характеризуючи інтонаційно розвинену звуковисотну систему, властиву стародавнім музичним культурам. Її притаманною ознакою є те, що вона містить інтервали, менші за півтони та похідні від них $1/4$ – $1/12$, а також складні інтервали ($3/4$ тону й ін.), виконання яких вимагає тонкого ладового чуття й надзвичайно точного інтонаційного відтворення. Саме таке бездоганне ладове інтонування, максимально відповідне особистим критеріям П. Муравського, значною мірою властиве українському музичному фольклору, — насамперед, старовинним народним пісням, в основі яких простежуються напрочуд чутливі внутрішні звукові вібрації та пов'язані з ними образно-сміслові підтексти. Закумульоване й відображене в цих вібраціях внутрішнє «самовладування» сил душі, серця, волі й розуму постає основою ладу природного людського життя й людської культури як унікальної саморозвиненої всеосяжної цілісності (Ятло, 2012). Цьому процесу духовного вдосконалення сприяє музичний лад довколишнього середовища, який, мов камертон, постійно звучить у мелодиці рідної природи й рідної мови. Тож, як зазначають дослідники (Шокало, 2014), цілком природньо, що в мелодійно-духовному плані народна музика й народна мова — нероздільні. Вони становлять вільну ритмічну основу морального виховання та культурного саморозвитку людини та збірної цілісності народу, а також самоорганізації ними питомого природно-культурного життєвого середовища (там само).

У зв'язку з цим важливо нагадати, що народна пісня супроводжувала весь творчий шлях П. Муравського, який він жив і мислив фольклорними образами. Створені маестро високохудожні інтерпретації обробок українських пісень вражали шанувальників його таланту логікою розвитку художнього образу та неймовірною смисловою глибиною.

Притаманне П. Муравському вміння зануритися в емоційно-психологічний стан музичного твору й досконало передати найтонші відтінки його образного змісту проявлялося не лише під час концертного виконання, — воно зафіксовано на численних аудіозаписах, що зберегли для нащадків унікальну неповторність мистецького таланту митця.

На думку дослідників (Бенч, 2002; Лашенко, 2007), формуванню цієї дивовижної здатності П. Муравського до максимального відтворення закладеної в нотному тексті музично-емоційної інформації сприяв багатий досвід його спілкування з видатними вітчизняними й закордонними диригентами, репетиційні підходи яких згодом були ним творчо переосмислені в контексті педагогічної та концертної діяльності. Зокрема, як неодноразово констатував сам маєстро, відчутний вплив на становлення його індивідуальних творчих прийомів справила професійна методика видатного американського диригента Р. Шоу, з яким П. Муравський познайомився в 1962 р. Її сутність полягала в тому, що основна увага в процесі роботи над певним музичним твором зосереджувалася на досконалому опрацюванні окремими співаками та різними групами хору відповідних хорових партій. Заключна ж зведена репетиція відбувалася вже іноді перед самим концертом.

Обравши за взірць вказану методику, П. Муравський із часом сформулював один із власних основоположних фахових принципів. Його суть полягає в тому, що кожен хорист має уявляти себе не лише компонентою колективного процесу мистецького творення, але й, фактично, сольним співаком, котрий особисто виконує хорову партію як самодостатній вокальний твір. З метою відпрацювання цих навичок П. Муравський регулярно здійснював індивідуальні прослуховування кожного хориста на предмет знання ним своєї партії (Бенч, 2002).

Поряд з ретельним вдосконаленням інтонаційно-тембральних характеристик митець звертав особливу увагу на відповідність конкретних вокально-технічних засобів і пов'язаних з ними особливостей звукоутворення синтаксично-формотворчим параметрам музичної драматургії. Саме тому в процесі розучування музичного матеріалу диригент майже завжди робив роздільні репетиції, працюючи з кожною партією окремо, і лише з часом зводячи партії одна по одній до купи. Такий алгоритм репетиційної роботи маєстро міг застосовувати впродовж кількох тижнів, а іноді й місяців, прискіпливо ставлячись до всіх деталей хорового звучання.

Тривала підготовча робота забезпечувала необхідні технічні передумови для завершального етапу опрацювання хорової партитури, пов'язаного з максимально точним дотриманням закладеної в творі авторської музично-драматургічної концепції та пошуком засобів її поліваріантного переосмислення в процесі виконавської практики. Цей важливий етап репетиційної роботи, окрім іншого, передбачав також застосування елементів художньої імпровізації, яка була однією з важливих формант творчого обдарування П. Муравського.

Аби переконатися в цьому, доречно звернутися до численних спогадів шанувальників таланту митця, які одноставно засвідчують, що кожний концерт П. Муравського був по-своєму унікальним і неповторним (Бенч, 2002; Бухонська, 2012). Це й не дивно, адже один і той же твір у мистецькій уяві маєстро передбачав наявність одразу кількох глибоко продуманих художніх інтерпретацій, а отже, щораз по-різному звучав у концертному виконанні. І лише досвідчені фахівці могли помітити, що ця, на перший погляд, спонтанна непередбачуваність була результатом тривалої підготовчої репетиційної роботи, яка до найменших дрібниць прогнозувала різні варіанти мистецької реалізації художнього задуму. Цьому неабияк сприяла та обставина, що маєстро володів дивовижною здатністю тримати емоційну напругу музичного розвитку від першої й до останньої ноти, що вимагало особливої енергетичної зібраності та концентрації і від диригента, і від кожного учасника творчого процесу. З огляду на це, стає зрозумілим, чому славнозвісні «фірмові фермати» П. Муравського, які іноді могли тривати безкінечно, ніколи не «випадали» з контексту виконуваного твору й не порушували його художньої цілісності.

Водночас видається неабияк симптоматичним, що інтерпретаторський талант маєстро найвиразніше проявлявся в царині української народно-пісенної культури, а також у жанрово-стильових площинах, з нею пов'язаних. Тож, навряд чи слід дивуватися, що багато хто, характеризуючи творчі здобутки митця, насамперед, згадує здійснені П. Муравським майстерні аудіо-записи знаменитих обробок М. Леонтовича, — шедеврів, кожен з яких напрочуд чуйно резонував зі струнами душі самого маєстро. У зв'язку з цим цілком слушною видається теза Л. Сенченко (2018): «...головним творчим принципом Муравського є злагодженість, кантиленність, усвідомленість у співі, що пояснюється глибоким проникненням в природу української народної пісні» (с. 144).

Неодноразово висловлювані П. Муравським емоційно проникливі й мудрі спостереження щодо глибинної сутності української народної пісні та хорового мистецтва, його напрочуд важливого значення для розвитку суспільства згодом сфокусувалися в своєрідному універсальному імперативі митця, який, без перебільшення, можна вважати наріжним каменем його багаторічної діяльності та світоглядним кредо — «Чистота співу — чистота життя» (Муравський, 2012). Цей геніальний за точністю і лаконізмом вислів корифея українського хорового мистецтва перегукуються з афоризмами Григорія Ско-

вороди. Таке порівняння, на наш погляд, є цілком виправданим і глибоко символічним, адже засвідчує спільну для цих унікальних постатей України налаштованість на єдиний світоглядний «камертон — любов до рідної землі та її культури.

Висновки

Підсумовуючи викладені в статті спостереження, вважаємо за потрібне ще раз зацентувати увагу на непересічному значенні творчої діяльності П. Муравського в розвитку вітчизняного хорового мистецтва. Видатні творчі досягнення митця, презентовані у виконавській та педагогічній практиці, характеризують його досконале вміння працювати в різножанрових та різностильових площинах, зокрема в процесі роботи над хоровою мініатюрою, обробкою народної пісні та українською класикою. У зв'язку з цим особливу цінність становлять унікальні творчі алгоритми, застосовувані П. Муравським у процесі хормейстерської репетиційної роботи, спрямовані на вдосконалення та збалансування різних компонентів хорової звучності (зокрема, інтонації, строю, динаміки, агогіки, артикуляції). Експериментальні підходи митця, збагачені багатолітнім практичним досвідом та інтуїцією, сформували міцне підґрунтя, на якому згодом розвинулася творча діяльність цілої плеяди видатних диригентів — Л. Байди, Л. Бухонської, О. Бондаренка, М. Гобдича, Н. Кречко, А. Масленникової, І. Павленка, Б. Пліша, Д. Радика, В. Скоромного, О. Тарасенка, М. Юрченка, Л. Ятла та ін. Високий професіоналізм П. Муравського, його новаторські підходи в роботі з хором, є фаховим взірцем і дороговказом для майбутніх поколінь хорових диригентів, а його любов до української народної пісні та шедеврів видатних композиторів — представників національного музичного мистецтва, зокрема М. Березовського, А. Веделя, М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, Л. Ревуцького, Г. Майбороди, — справжнім прикладом патріотичного й шанобливого ставлення до найкращих надбань української музичної культури.

Перспективи подальших досліджень полягають у висвітленні аспектів, пов'язаних із застосуванням унікальної репетиційної методики П. Муравського в контексті сучасної вітчизняної хорової практики. Актуальним є також науково-дослідницький ракурс, спрямований на з'ясування принципово важливих факторів, які вплинули на формування та еволюцію творчої індивідуальності П. Муравського, щопередбачає детальний аналіз творчих досягнень митця та пов'язаних із ними біографічних обставин у проекції на об'єктивні культурно-історичні параметри.

Дослідження вказаних аспектів є логічним продовженням попередніх аналітичних напрацювань провідних вітчизняних науковців, зокрема О. Бенч, П. Лашенко, Ю. Ткач, О. Шокало, Л. Ятла, і ґрунтується на евристичних засадах комплексного аналізу, стисло окресленого автором статті в межах цієї публікації.

Список використаних джерел

- Бенч, О. (2002). *Павло Муравський: Феномен одного життя*. Дніпро.
- Бухонська, Л. (2012). Талант не має віку. В П. Муравський, *Чистота співу – чистота життя* (с. 463-465). Просвіта.
- Лашенко, А. (2007). *З історії київської хорової школи*. Музична Україна.
- Муравський, П. (2008). Мої поради диригентам-хормейстерам і співакам. *Українська музична газета*, 2(68), 6.
- Муравський, П. (2012). *Чистота співу – чистота життя* (О. А. Шокало, ред.). Просвіта.
- Муравський, П. (2014). *Моя хорова школа. Методика акапельного хорового співу* (О. А. Шокало, ред.). Просвіта.
- Сенченко, Л. І. (2018). *Авторський збірник статей з проблем хорознавства*. Видавництво Мукачівського державного університету.
- Ткач, Ю. С. (2012). *Індивідуальний виконавський стиль диригента-хормейстера: теоретичний та практичний аспекти (на прикладі Національної заслуженої академічної капели України «Думка»)* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства]. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Київ.
- Шокало, О. А. (2014). *Павло Муравський – митець і педагог*. В *Національні лідери України: Україна. Європа. Світ* (с. 106-109). (Серія «Золотий фонд нації»). Інститут біографічних досліджень.
- Ятло, Л. (2012). Мистецько-педагогічна діяльність Павла Муравського в контексті розвитку хорової культури України другої половини ХХ століття. В П. Муравський, *Чистота співу – чистота життя* (с. 470-480). Просвіта.

References

- Bench, O. (2002). *Pavlo Muravskiy: Fenomen Odnoho Zhyttia [Pavlo Muravskiy: The Phenomenon of One Life]*. Dnipro [in Ukrainian].
- Bukhonska, L. (2012). Talant Ne Maie Viku [Talent Has No Age]. In P. Muravskiy, *Chystota spivu – Chystota Zhyttia [The Purity of Singing is the Purity of Life]* (pp. 463-465). Prosvita [in Ukrainian].
- Lashchenko, A. (2007). *Z Istorii Kyivskoi Khorovoi Shkoly [From the History of the Kyiv Choral School]*. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Muravskiy, P. (2008). Moi Porady Dyryhentam-Khormeistram i Spivakam [My Advices to Choirmasters and Singers]. *Ukrainska Muzychna Hazeta*, 2(68), 6 [in Ukrainian].
- Muravskiy, P. (2012). *Chystota Spivu – Chystota Zhyttia [The Purity of Singing is the Purity of Life]* (O. A. Shokalo, Ed.). Prosvita [in Ukrainian].
- Muravskiy, P. (2014). *Moia Khorova Shkola. Metodyka Akapelnoho Khorovoho Spivu [My Choral School: Methods of A Cappella Choral Singing]* (O. A. Shokalo, Ed.). Prosvita [in Ukrainian].
- Senchenko, L. I. (2018). *Avtorskyi Zbirnyk Statei z Problem Khoroznavstva [Author's Collection of Articles on Problems of Chorology]*. Mukachevo State University [in Ukrainian].
- Shokalo, O. A. (2014). Pavlo Muravskiy – Mytets i Pedahoh [Pavlo Muravskiy is an Artist and Teacher]. In *Natsionalni Lidery Ukrainy: Ukraina. Yevropa. Svit [National Leaders of Ukraine: Ukraine. Europe. World]* (pp. 106-109). (Series "Zoloty Fond Natsii"). Institute of Biographical Research [in Ukrainian].
- Tkach, Yu. S. (2012). *Indyvidualnyi Vykonavskiy Styl Dyryhenta-Khormeistera: Teoretychnyi ta Praktychnyi Aspekty (na Prykladi Natsionalnoi Zasluzhenoi Akademichnoi Kapely Ukrainy "Dumka") [Individual Performance Style of a Conductor-Choirmaster: Theoretical and Practical Aspects (on the Example of the National Honored Academic Chapel of Ukraine "Dumka")]* [Abstract of PhD Dissertation]. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Kyiv [in Ukrainian].
- Yatlo, L. (2012). Mystetsko-Pedahohichna Diialnist Pavla Muravskoho v Konteksti Rozvytku Khorovoi Kultury Ukrainy Druhoi Polovyny XX Stolittia [Artistic and Pedagogical Activity of Pavlo Muravskiy in the Context of the Development of Choral Culture of Ukraine in the Second Half of the Twentieth Century]. In P. Muravskiy, *Chystota Spivu – Chystota Zhyttia [The Purity of Singing is the Purity of Life]* (pp. 470-480). Prosvita [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 25.09.2020

**МЕТОДИКА РАБОТЫ С ХОРОМ
ПАВЛА МУРАВСКОГО: НЕКОТОРЫЕ
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
МАСТЕРСТВА ДИРИЖЕРА**

Лысенко Владислав Витальевич
Асистент,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина

Цель исследования — выявить особенности методики репетиционной работы П. Муравского с хором; выяснить специфику применения дирижером различных компонентов хоровой звучности в аспекте художественно-образной интерпретации различных жанрово-стилевых образцов, представленных хоровой миниатюрой, обработками народных песен; расширить представление о сущности художественного феномена хормейстера. Методологическая база исследования основана на применении универсальных научных методов, распространенных в современном музыковедении, — методов индукции, дедукции, анализа, синтеза, что содействовало осмыслению особенностей репетиционной работы П. Муравского с хором, сущности его художественного феномена, роли и значения в развитии украинского хорового искусства. Научная новизна исследования заключается в том, что в нем впервые произведено системное, разностороннее исследование формирования дирижерской и педагогической методики П. Муравского, выявлена специфика кристаллизации исполнительских приемов и средств, которые впоследствии стали неотъемлемой частью национального хорового искусства. Выводы. Творческая личность П. Муравского олицетворяет целую эпоху украинского хорового искусства, аккумулируя в себе опыт нескольких поколений выдающихся отечественных дирижеров-хормейстеров, настроенных на единственный мировоззренческий «камертон» — любовь к родной земле и ее культуре. Экспериментальные искания художника сформировали прочный фундамент, на котором впоследствии развернулась творческая деятельность ряда выдающихся дирижеров. Профессионализм П. Муравского, его

новаторские подходы к работе с хором являются ориентиром для современных и будущих дирижеров и исполнителей. В то же время творческая и педагогическая деятельность П. Муравского — важный фактор в процессе утверждения национального самосознания и активизации украинских патриотических тенденций.

Ключевые слова: Павел Муравский; методика работы с хором; дирижер-хормейстер; компоненты хоровой звучности; украинская хоровая классика

**ON PAVLO MURAVSKYI'S METHODS
OF WORK WITH THE CHOIR: SOME
PECULIARITIES OF CHOIRMASTER'S
PROFESSIONAL EXCELLENCE**

Vladyslav Lysenko

Assistant,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

The purpose of the article is to identify the characteristic features of the methods of Muravskiy's rehearsal work with the choir; to describe the features of the conductor's use of various components of choral sonority in the aspect of artistic interpretation of various genre and style samples, represented by choral miniatures, arrangements of folk songs; to have a broader understanding of the essence of the artistic phenomenon of the choirmaster. The research methodology is based on the application of the universal scientific methods common in modern musicology — methods of induction, deduction, analysis, synthesis, which contributed to the understanding of the special features of Muravskiy's rehearsal work with the choir, the essence of his artistic phenomenon and his role in the development of Ukrainian choral art. The scientific novelty of the article lies in the fact that for the first time it offers a systematic, comprehensive study of Pavlo Muravskiy's conducting and pedagogical methods, identifies the features of the crystallization of performing techniques and tools, which later became an integral part of national choral art. Conclusions. The creative personality of P. Muravskiy embodies an entire era of Ukrainian choral art, accumulating the experience of several generations of the outstanding national conductors and choirmasters that are turned to a single worldview “turning-fork” — love for their native land and its culture. The artist's experimental approaches formed a professional basis, on which the activity of a galaxy of the outstanding conductors subsequently developed. Muravskiy's professional skills and innovative approaches to work with the choir became a guiding star for modern and future conductors and performers. At the same time, his creative and pedagogical activity is an important factor in the process of establishing the national identity and promotion of patriotic tendencies.

Keywords: Pavlo Muravskiy; methods of working with the choir; conductor and choirmaster; components of choral sonority; Ukrainian choral classics